

Merhaba
"Anadolu'nun Gözü"

gazetesinin
okurlarına
armağandır.
Çarşamba
günleri
yayımlanır.

KADEMİK

Sayfalar

Cilt: 9 Sayı: 4
10 ŞUBAT 2010 ÇARŞAMBA

Hazırlayanlar: M. Ali UZ - Ali İŞİK
av.mehmetaliuz.hotmail.com • ali.isik42@mynet.com

Vefatının 50.
Yıldönümünde
Haciveyizade
Mustafa
Kurucu Efendi
ve Çevresi
-2-

HACIVEYİSZADE MUSTAFA KURUCU

Ailesi ve Doğumu:

Konya'nın manevî mimarlarından âlim ve velî Hacı Veyiszade Mustafa Efendi, 1305 Rumi, 1889 Miladi yılında Konya'nın Merkezde bağlı Şatır Köyünde dünyaya geldi. Babası büyük bilginlerden Hacı Veyis Efendi, annesi ise Fatma Hanım'dır.

Hem anne hem de babası tarafından asil bir aileye mensup olan Mustafa efendi, ilk bilgi ve terbiyeyi babasından almıştır. Çok küçük yaşlarda Bekir Efendi adında bir zattan hafızlığını ikmal edip, Hacı Veyis Efendi'nin müderrisliğini yaptığı Adliye Medresesi'ne devam etmiş, 18-19 yaşlarında, zamanın ilim adamlarının önünde, çetin bir imtihan vererek icazet almıştır.

Hacı Mustafa Efendi, medrese ilimleriyle yetinmeyip zamanının büyük ilim adamlarından olan Zeynelabidin ve Ahmet Ziya Efendiler'den, Hesap, Hendese, Kozmoğrafya gibi müspet ilimler de tahsil etmiş, ayrıca Hacı Fettah Kabristanı'nda metfun Memiş Efendinin oğlu Muhammed Bahaeddin Efendi'den manevî feyz almıştır.

Bundan sonra Hacı Mustafa Efendi, 22-23 yaşlarında Ziya Efendi ve kardeşleri tarafından kurulan ve zamanın en modern medresesi olan İslah-ı Medaris'te tedris hayatına atılmış burada pek çok talebe yetiştirmiştir.

Medreselerin kapatılmasından sonra uzun yıllar Piri Mehmet Paşa Camii İmam ve Hatipliği ve Merkez Vaizliği görevlerinde bulunmuştur. Tedris ve irşat görevleri, vefatlarına kadar devam etmiştir. Yağcızade Mustafa Efendi'nin vefatı üzerine, Aziziye Camii İmam ve Hatipliğine getirilmiş, vefatına kadar bu camide halka vaaz ve nasihatlerine devam etmiştir.

Ülkemizde İmam-Hatip Okullarının açılmasından sonra, bütün mesaisini Konya İmam-Hatip Okuluna vermiş, bu okulun kuruluşunda büyük hizmetleri geçtiği gibi, vefatına kadar da bu okulda hocalık yapmıştır.

1960 yılının ilk aylarında rahatsızlanan

Veyiszade Mustafa Efendi, rahatsızlığının artması üzerine cuma namazı için camiye giden büyük oğlunu kastederek "Mehmet'i bulun" demiştir. Gelen oğluna son sözü şu olmuştur: "Çare tükendi, imdadımıza yetiş Ya Rasûlallah!"

Cenaze namazı Kapı Camii'nde her faniye nasip olmayacak sayıda kalabalık bir cemaatla kılınmış, tabutu gidilecek mesafe çok kısa olmasına rağmen uzun süre eller üzerinde taşınarak Üçler Mezarlığına defnedilmiştir.

Ahlâkı

Konya'nın manevî hayatının şekillenmesinde çok önemli bir role sahip olan büyük insan, ilim ve irfanı ile gönüllere taht kurmuş olan Hacı Veyiszade Mustafa Efendi, Konyamızın müstesna simalarından biridir.

Onun eğitimci, sivil toplumcu, ahlâkî ve insana güven telkin eden yönünü tam mânâsıyla öne çıkartarak günümüz genç kuşakları ile gelecek nesillere aktarmak biz Konyalılar için bir vecibedir.

Talebelerinin nakline göre, sabah namazı camiye gider, namazdan sonra aşr-ı şerif ve İmam-ı Azam'ın tesbihatını yapar, işrak namazına kadar sohbet ve irşat ile gönülleri coşturur, işrak namazını kılarak evine dönerdi. Eğer okullar açıksa dersine hazırlanırdı. Ders konusunda çok titizdi, hiç aksatmazdı. İmam Hatip Lisesinde tefsir, hadis, kelam, Arapça ve fıkıh derslerine giriyordu. Derste hiçbir öğrencisini esnetmez, uyuklatmazdı. "Huysuzlar, yan kayışları kurdunuz gene, çabuk toparlanınız" dermiş. Onu tanıyan öğrencileri, "iki ders arasında boş dersi varsa hemen abdest tazeler ve nafile namaz kılardı" diyerek Onun yaşantısındaki takvaya dikkat çekmekteydiler. İlim talipleri ile farklı ilgilenir, nesi var nesi yoksa hepsini onlara verirdi. Öğleye kadar İmam Hatip Lisesinde derslerle meşgul olur, öğle namazına Aziziye Camiine gelir, namazı müteakiben akla gelecek tüm sosyal ve hayır işlerine koşardı. Herkesle ilgilenir, herkese dua ederdi.

Hacı Veyiszade Mustafa Efendinin selâmı meşhurdur. Çoluk çocuk, kadın erkek, yaşlı genç, ölü diri herkese selâm verirdi. Çocuklar Hacı Veyiszade Mustafa Efendi selam vermeden sıraya geçer, önce selam verme işini çocuklar yapar, O da onların başını okşar, elindeki çerez torbasından sarı leblebi ikram ede ede giderdi. Hayatında İslam'ı yaşama adına ne varsa bulabileceğimiz biridir. Teheccüd namazını çocukluğundan beri hiç kaçırmamıştır. Babası Hacı Veyis Efendi ne zaman teheccüde kaldırmak için odasına girdi ise, onu uyanık bulmuş ve hanımına: "Hatun! Mustafa bizi geçti maşallah" dermiş.

İyiliğe sevinir, kötülöklere karşı irkilerek kaşını çatar, üzüölür ama gıybetini ettirmez idi. Şikâyeti sevmeydi. Sık sık şöyle dua ederdi: "Allah sa'yinizi meşkür, zenbinizi mağfur, hizmetinizi makbul eylesin."

1949 yılında hicaza gittiğinde, orada yeğeni Ali Ulvi Kurucu'yla karşılaşır. Ali Ulvi Kurucu amcasına memlekette olan biteni sorar, Hacı Veyiszade Mustafa Efendi de bir umut belirlediğini, İmam Hatip Liselerinin açılacağını söyler. Ali Ulvi Kurucu ise "İlerisi olmayan bir okula kim evladını gönderir ki" der. Bunun üzerine Hacı Veyiszade Mustafa Efendi:

"Haklısın evladım ama Allah, İslam'ın bütün dinlere olan hâkimiyetini göstermeyecek mi, bunu vaat etmiyor mu? Allah'tan daha doğru sözlü kim var ki?" deyince, Ali Ulvi Kurucu "Amcacığım memleketimizden haberimiz pek olmuyor, her şey battı, bitti biliyoruz. Bundan dolayı hayret etmiş bulunmaktayım" deyince, Hacı Veyiszade Mustafa Efendi ağlayarak, "Batmadı da, bitmedi de elhamdülillah. O devirler bir kefarete dönemleriydi, borcumuz vardı ödedik. Ödeyebildiğimiz kadarıyla ödedik. Kapı az aralanır gibi oldu, bir ışık gözüküyor. Bir damla ışık, bir sürü yeri ışıtır değil mi? Işıyacak, ışıyacak..." diyerek ümidini ortaya koymuştu.

1950'den sonra biraz rahatlayan halk, akın akın Hacı Veyiszade Mustafa Efendinin yanına varır. Ve sorarlar:

"Yıllarca dilsiz şeytanlık yaptık Hocam! Bu günahın altından nasıl kalkarız biz?"

Hacı Veyiszade Mustafa Efendi cevap verir: "Sadece namaz ve orucun kazası değil, geçmiş yılların da kazası olur. Kaza edeceğimiz geçmiş yıllarımızı. Ama nasıl? Daha çok çalışarak, hizmet ederek, binlerce insanımız yetiştirecek İmam Hatip Mekteplerimizi açarak, kasanızı kesenizi açarak, bu geçmiş yıllarımızın kazasını yapacağız" der.

1951 yılında çıkan kanunla İmam Hatip Liselerinin açılmasına izin çıkmıştı. Hacı Veyiszade Mustafa Efendi İmam Hatip Lisesi inşaatında müthiş bir örneklik sergilemiştir. Yerine göre amele, yerine göre bir usta gibi çalışmıştır. Bir gün inşaatta çalışırken Hacı Veyiszade Mustafa Efendiye: "Hocam, okulda bir derse de siz girseniz" diye teklifte bulunan idarecilere şu cevabı veriyor: "Evladım, ben bugünler için geldim bu dünyaya, bir değil beş ders okutacağım inşallah. Ama bir müddet bana müsaade edin, yeni binamızı tamamlayalım, ondan sonra başlarız derslerimize. Şimdi derslere başlayacak olursak, sağa sola koşuşturduğumuz için, köy ve kasabaya gidip öğrenci ve yardım topladığımız için, dersleri aksatabiliriz. Herkesin bir tuğlası olsun istiyorum, herkes nasib alsın bu haseneden, hiçbir kimse mahrum kalmasın istiyorum" der.

Öylesine bir bereketle okul tamama ermiş ve öğrenciler gelmişti ki, iki bin altı yüz civarında öğrenci kayıt olmuş, yer kıtlığı sebebiyle sekiz yüz talebe ise kayıt olamamış ağlayarak evlerine gitmişti.

Öğrencileriyle ayrı ayrı ilgilenir, derdiyle dertlenirdi. Bir gün sınıfa girince sınıfı kontrol eder ve "Evladım Çetin hele sen gel" der ve Çetin'in kolundan tutarak dışarı çıkartır. Çetin'in eline biraz para koyarak "Doğru hamama git, yıkan da gel" der. Çetin gider, yıkanarak gelir, arkadaşları nereye gittiğini sorar, O da: "İhtilam olmuştum, abdest almadan gelmişim, Hoca bildi ve beni hamama yolladı" der.

Konya'lular "Büyük Hoca büyük camiye yakışır" diye, İplikçi Câmiinde vazifeli iken, Kapu Câmiine isterler. Ama bir müddet sonra "Bu hoca namazda yürüyor, namazımız ifsat oluyor" diye Aziziye Camiine yollarlar. Bunu soranlara Hacı Veyiszade Mustafa Efendi: "Benim üç yerde aklım gider: Namazda, misafirim geldiğinde, Efendimizin ismi anıldığında. Biz Sahib-i Saadet Meab'dan fetvasını aldık, hiçbir şey lazım gelmez" buyururlar.

Hacı Veyiszade Mustafa Efendi'nin en çok söylediği sözlerden birisi de "kızmayacan, kızdırmayacan, kırmayacan, kırılmayacan." Öğrencileri zaman zaman kızdırmak isterdi, o da size beddua edeceğim elinizi açın der ve: "Allahım bunları muallim eyle, Allahım bunları muallim eyle!" diye dua ederdi. Kızardı ama devirip dökmez, taşmazdı. Kişilere göre davranış sergilemezdi. Tavrı çok net idi. Her şeyiyle sade vatandaşın karşısında ne ise, en üst kademedeki insanlar karşısında da aynıydı. İnsan

seçmezdi. İmam Hatip Lisesinin yanında bazı çocukları izmarit içerdi. Hocaefendiyi gören bu çocuklar, izmaritleri atar esas duruşa geçerdiler. Hacı Veyiszade Mustafa Efendi de onların yanına gelir, selam verir, başlarını okşar, en az bir simit alacak para vererek sevindirirdi. O'nun gönül karartıcı bir cümlesi yoktu. Hayatı baştan sona zarafetle süslü bir insandı. Hizmet adamı idi. Gönül insanı idi. Kışın çat ayazında gece yarısı kapısını çalan bir birinin "Hocam katırım hastalandı, bir okuyuver" teklifine karşı hemen hazırlanır, katırı okumaya giderdi.

Hacı Veyiszade Mustafa Efendinin tebliğinde şeytani taşlama pek yoktu. Yumuşak üslupla konuşurdu, bazen de kırmadan sertleşirdi. Okulda sınav yaparken, yazılı kâğıtlarını dağıtır, soruları sorar, kendisi de seccadeyi serer namaza dururdu. Namazdan sonra ise kopya çekkenleri bir bir sayar ve azarlardı. İsterse kitabı yazsınlar ama bildikleri kadar not alırdı. Yani kopya çekmenin bir mânâsı yoktu.

Hacı Veyiszâde Efendi boynundan hemen hemen hiç çıkartmadığı mendili daima tertemiz bulundurur, zaman zaman da onu çıkarıp içine meyve doldururdu.

Hoca Efendi bir gün hem bakkallık hem manavlık yapan Hacı Arif Ağa'nın dükkanına uğramış. Selamdan sonra Hoca Efendi, devamlı boynuna taktığı yağlığını çıkarmış, "Şuna bir kaç kilo meyve tartiver" demiş.

Arif Ağa, Hoca Efendi'ye hürmeten meyvenin en güzellerini seçip ayıklamaya başlayınca, yağlığındaki meyveleri sandığa boşaltarak:

"En iyilerini bana vereceksin de öbürlerini kime satacağın? Öteki müşterilere haksızlık olmaz mı bu? Karıştır da tart şunu!.." demiş.

Sonuç olarak, Hacı Veyiszade Mustafa Efendi:

1) İslah-ı Medaris-i İslamiyye adlı üniversite ile çalışmalarıyla, yeni bir İslamî Hareketin öncüsü,

2) Vefatına kadar, dinî ve müspet ilimlerin birlikte öğrenebileceği ilim ve irfan abidelerinin kurulabilmesi için çaba gösteren; bu uğurda Allah'tan aldığı güçle, manevî otoritesini kullanan, toplumu hayır ve hasenatta yarışa sevk eden bir organizatör,

3) Binlerce talebe yetiştirmesi ve bu talebelerinin yüzlerce binde yine binlerce talebe yetiştirmesi münasebetiyle Hocaların Hocası,

4) Az okuyandan çok okuyana kadar, kendi

döneminde, kendisi ile temas kuran ve kurmayan cemaate irşat görevi yapmasıyla Mürşid,

5) İlmîni kendisinden faydalanmak isteyen herkese ulaştırmasıyla, ilmi ile amil bir âlim,

6) Kendisine başvuran herkese biiznillah şifaya vesile olan manevî bir hekim,

7) Ölüye diriye selam vermesiyle sevgi ve barışın önderi,

8) Özellikle hassas bir zamanda imam hatip okulu binasının yapımından, açılmasına, öğrencisinden öğretmen teminine kadar, büyük bir organizasyonu, cesaret ve ferasetle Allah'ın inayetiyle, büyük bir gayretle gerçekleştirmişti.

Bugün vefatının 50. yıldönümünde, Hacıveyzade denince akla ilk gelen şeyler şöyle sıralanabilir:

*Adına yaptırılmış, Konyamızın en büyük camii olma vasfını taşıyan mabet.

*Ülkemizde bu güne kadar yapılmış en büyük hizmetlerden bir olan İmam Hatip Liseleri

*Coşkun akan bir sel gibi çağlayıp duran ve kendisini dünya gözüyle görmekle şereflenmiş kişilerin kulaklarından hiç eksilmeyen selam alış veriş.

*Sapasız bir imanın neticesi olarak ortaya çıkan samimiyeti ve ihlası.

*Dik ve vakur -her Müslüman'da olması gereken- duruşuyla, boynundan hiç eksik etmediği çevresiyle pırıl pırıl gülümseyen bir çehre.

*Konyalı üslubuyla, tatlı, kimseyi incitmeyen ve incinmeyen hal ve tavırlarıyla, olduğundan farklı görünme gayretinde olmayan, "Neyse o" biridir.

*"Hayır" dendiği zaman hep en önde olma gayretinde âlim, fazıl, velî, Allah dostu güzide bir insan.

"Neden kitap yazmadın" diye soranlara "Bir kalpten bin kitap çıkar, fakat bin kitap da bir kalp bulunmaz!" demiş.

Hacı Veyiszâde İmam-Hatip Okulu'nda öğretmenlik yaparken talebeler ile yakından ilgilenir, onların derslerine iyi çalışarak büyük adam olmalarını isterdi. Ders konusunda taviz vermez, öğrencilerin nafil ibadetlerle uğraşması yerine derslerine çalışmaları gerektiğini söylerdi. Bir defasında kendisine nafil namazlarla ilgili bir şeyler sormaya çalışan öğrencisine: "Baban kılsın!... Sen nafil ile uğraşma, dersine çalış" demiştir.

Vefatının 50. yıldönümünde kendisini rahmetle anıyoruz.

HACI VEYİS EFENDİ VE AİLESİ

Prof. Dr. Mustafa
UZUNPOSTALCI

Bir gün köyde döven sürdürürken, döven sürene kendisini her gördüğünde selâm vermesini tembih etmiştir. Şurasını açıklayalım: Eskiden ekinler biçilince yuvarlak halka biçiminde saplar yere yayılırdı. Bu sapların üzerinde, altına çakmak taşları yerleştirilmiş takriben bir metre genişliğinde ve iki metreye yakın uzunlukta, kalın tahtadan yapılmış ve ön tarafı kalkık döven denen bir alet vardı. Buna tek veya çift at koşulu ve bu sapların üzerinde bu döven sürülür, dolayısıyla halkanın üzerinde dönülürdü. Ayrıca bu yuvarlak halkanın ortasında, bazen insan boyunu geçen yükseklikte ya fazla saplar yığılır veya dövülen kısım toplanarak bir yığın yapılırdı. Buna da malama denirdi. Bu arada hepsi, dövenle kesilsin ve ezilsin diye de yerdeki sapları karıştıran, yani alt üst eden birisi bulunurdu. İşte döveni süren kimse sapı karıştırandan ayrılıp gider ve yığını dönüp gelince de onunla tekrar karşılaşır. İşte Hacı Veyis Hoca Efendi döven sürene “oğlum, sen döven sürerken yığının arkasına geçiyor ve kayboluyorsun, sonra da çıkıp geliyorsun. Yanıma her gelişinde bana selâm ver” diye tembihte bulunmuştur. Döven sürmek uzun zaman devam ettiği için, bir döven günde binlerce defa bu sapların üzerinde dönmek mecburiyetinde idi. Bu durumda döveni süren kimsen de binlerce defa selâm vermek mecburiyetinde kalacaktır. Eğer döveni kendisi sürüyorsa zaten o her defasında selâm vermektedir.

Hacı Veyis Hoca Efendi, elinde

olanla yetinmesini bilen ve ona şükür etmekten aciz olduğunu söyleyen bir kimse idi. O yıllarda içilecek sular topraktan yapılmış testilerde muhafaza edilirdi. Ayrıca buzdolabı da olmadığı için, özellikle yaz günlerinde suyu soğutsun diye bu testiler kuyuya sarkıtılırdı. Bir gün Silleli bir komşuları, Hoca Efendiye meşhur Sille testilerinden (Sille öteden beri çanak çömlek ve testinin yapıldığı, bununla meşhur olan bir yerdi) kırmızı topraktan yapılmış bir testi hediye etmişti. Hanımı da Çayırbağı suyu doldurup kuyuya sarkıtmış ve Hoca Efendi namazdan veya dersten gelince hanımına “Muhsine, (o, karısının adı Fatma olmasına rağmen ona bu adla hitap ederdi) soğuk suyun var mı?”, diye sormuş. O da “var Efendim, komşunun getirdiği testiye Çayırbağı suyu koymuştum, inşallah soğumuştur”, diye cevap vermiş. Hoca Efendi de “ver de içeyim” demiştir. Suyu alınca onu üç nefeste içmiş, sonra da “Muhsine, herkesin bağı var, bahçesi varsa, bizim de suyu buz gibi yapan testimiz var. Bunun şükürünü nasıl edeceğiz?” diyerek Allah’a şükretmiştir.

Torunu Ali Ulvi Kurucu'nun babasından naklettiğine göre Hacı Veyis Hoca Efendinin bir gün dahi, maddi bir meseleden ve mali bir sıkıntıdan dolayı şikâyet ettiği görülmemiştir. Onun bütün derdi toplumun başına çöken buhranlar, milletin ahlâkına, imanına, vicdanına, dine vurulan darbeler olmuştur. Nitekim Cumhuriyet döneminde harf inkılabı gerçekleştirilince eski harfler,

dolayısıyla Kur'an öğretimi de yasaklanmış bulunuyordu. Fakat ömrü Kur'an öğretmekle geçen ve bunu dini bir görev ve ibadet telakki eden Hoca Efendi bundan bir türlü vazgeçmemiştir. O, fırsat buldukça her zaman ve her yerde herkese Kur'an ve dinini öğretme gayret ve çabasını sürdürmüştür. Bu yüzden ya şikâyetler neticesinde veya doğrudan takip edilmiş, bu yüzden sık sık karakola götürülmüş ve hakkında mahkemelerde davalar açılmıştır. Kendisine bu konuda yapılan ikaz ve uyarılara aldırış etmeden bu görevini sürdürmeye çalışmıştır.

Nitekim bir defasında camide Kur'an ve din öğrettiği için mahkemeye verilmiş, hâkim de kendisini beraat ettirmiştir. Kendisine beraat ettiği söylenince de hâkime şöyle demiştir: "Hâkim Bey, beraat ettiğimize göre, demek ki, suç sayılmıyor, vazifeye devam edelim, öyle mi evlâdım". Bunun üzerine hâkim, **Hacı Veyis Zade**'ye haber göndermiş ve şöyle demiştir: Babanızı beraat ettirdim, gerekirse tekrar beraat ettirim, ancak beni Konya'da tutmazlar.

1935 öncesi yıllarda inkılapların yerleştirilmesi için hükümet tarafından takınılan tavır çok sertti. Hem şehirde ve hem de köylerde Kur'an okutulup okutulmadığı, din öğretip öğretilmediği polis, bekçi ve jandarma tarafından çok sıkı takip ediliyordu. Bu konuda bazı kimseler tarafından şikâyetler de eksik olmuyordu. Bu konuda gelen her şikâyet sonrasında şikâyet edilen kimse, gözünün yaşına bakılmadan, en ağır şekilde mağdur edilerek cezalandırılıyordu. Hacı Veyis Efendi de bir defa mimplendi ya, artık onun da peşi bırakılmamış, sık sık karakollara götürülmüştür. Fakat o bu konuda yasa, mahkeme ve karakol dinlememiştir. Onun tek derdi vardır; memleket çocuklarına dinlerini ve Kur'an'ını öğretebilmek. Bir defasında yine bir şikâyet üzerine karakola

götürülmüş ve bir komiser de 'nedir senden çektiğimiz' diyerek kendisine bir tokat vurmuştur. Bunun üzerine Hacı Veyis Efendi biraz sonra o komisere "hakkını helâl et. Belki bana vurduğun tokatta elin acımaştır" demiştir. Bu sözü ona söyleten, Kur'ana olan aşkı ve din kardeşlerine karşı kendisini bu konuda görevli bilmesidir.

Yine bir gün, talebe okuttuğu için, karakola götürülmüş orada bekletilmektedir. Sırası gelince komiser onu çağırarak ve onunla görüşecektir. Bu bekleyişi sırasında yanındaki masada oturan bir komisere: "Oğlum, sen Kur'an okumayı, namaz surelerini bilir misin?" diye sormuş, o da "nerede hocam, öğrenemedim" diye cevap vermiş. Bunun üzerine Hoca Efendi: "Öyleyse şu fırsatı değerlendiririm. Gel ben sana "Fatiha"yı öğreteyim de yâdigârim olsun" demiştir. Bu sıkıntılı anında bile onun tek düşüncesi vardır; zamanı değerlendirmek; her fırsatta bilmeyenlere dini öğretebilmek.

O hürriyete âşık bir kimsedir. Ona göre de gerçekte hür olan kimse Allah'a inanan kimsedir. Gerçekten Allah'a inanan ve O'na bağlanan bir kimse başkalarına bağlanmaktan kurtulur, bir başkasından korkusu olmaz. Çünkü Allah'tan başka her şey fanidir. Fâni olandan korkmak ise şirktir. Bundan dolayı yalnızca Allah'tan korkmak gerekir. İşte o her zaman ve her yerde olduğu gibi, karakolda da böyle düşünmüş ve düşündüğü gibi davranmıştır.

Ayrıca kendisi varlıklı olmamasına rağmen elindeki imkânlardan herkesi faydalandırmak isterdi. Biliştiği gibi, Hacı Veyis Efendi 1935 yılında vefat etmiştir. Torununun anlattığına göre onunla birlikte olduğu son beş yılda Hoca Efendi belki on gün bile akşam yemeğini evinde yememiştir. Sebep ise doğudan, Van taraflarından sürgün olarak gelen ailelerdir. Dönemin hükümeti

bunları sürgün edip Konya'ya göndermiş, onları sahiplenmek de halka düşmüştür. İşte bu durumda Hoca Efendi, gelenlerin bir kısmını, Cevizaltı Medresesinin mütevellisi ile görüşerek o sıralarda boş bulunan, yirmi iki odasına yerleştirmişti. Bir kısım aileleri de görev yaptığı ulu caminin bulunduğu Dolav Mahallesinde, durumu müsait olan kimselelerin yanlarına vermişti. Her gün evinde büyük bir tencerede et suyuna tirit yaptırır ve bu caminin medresesine götürülürdü ki, çoğu zaman bunu götüren Ali Ulvi Kurucu Hoca Efendi olmuştur. Bu yemek, akşamleyin burada yenirdi. Hacı Veyis Hoca Efendi de akşam yemeklerini onlarla birlikte yemiştir. Hoca Efendinin bu konuda düşüncesi ve uygulaması şöyledir: Bu insanların gelirleri yoktur ve imkânları da sınırlıdır. Bu sebeple Hoca Efendi akşamları onların erkeklerini toplar onlara kitap okur ve bu arada da yemek yenir, namaz kılınırdı. Sonra da herkes kaldığı yere giderdi. Bundan maksat ise evde kalan kadın ve çocukların ellerindeki imkânlardan daha çok yararlanmalarını sağlamaktı. Çoğu zaman da onlar et suyuna tirit yerken kendisi peynir ekmeği yemiştir. Bunun da sebebi onların daha çok sıcak yemek yemelerini temin etmektir.

Bu durumdan biraz sıkılan hanımı Muhsine bir gün Hoca Efendiye: “Efendi, sen bu muhacirlere pek çok acıyı verdin neden ki?” diye sormuş, o da şöyle cevap vermiştir: “Muhsine sen ne diyorsun? Bunların içinde Hz. Peygamber a.s.’in sülâlesinden olanlar var. Seyyid olanlar var. Bunlar içinde dün aziz iken bugün zelil olmuş, mevkiini, parasını kaybetmiş olanlar var. Dün memleketi olan Van’ın, Mardin’in ileri gelenleri, eşrafı iken bugün Dolav mahallesinde Cevizaltına sürgün edilmiş, muhacir olmuş; ekmeksiz, sabunsuz kalmış, çamaşırsız kalmışlar. Muhsine, bunların içinde Peygamber neslinden olanlar da var. Bunlara hizmet benim

din borcumdur. Namazım neyse bu da odur. Keşke zengin olsam da bunlara maaş bağlasam”. Bunları söylerken de ağlamıştır.

İşte onu bu kadar yılda, yalnızca sayılı günlerde evinde akşam yemeği yeme mecburiyetinde bırakan bu durumdur.

Hoca Efendi, bir gün Cevizaltı Medresesinin önünden geçerken, acaba cemaatten kimseyi görür müyüm diye açık duran dış kapıdan avluya bakmış. Muhacirler bahçede geldikleri ipin üzerine yıkadıkları çamaşırlarını sermişler. Fakat çamaşırlarda çamaşır kılığı yok, delik deşik; hepsi lime lime olmuş. Bunun üzerine evine gelmiş ve “keşke oradan geçmeseydim, keşke o çamaşırları, bu hazin manzarayı görmeseydim, bunlar yarın çocuklarına bu manzarayı nasıl anlatacaklar? Ben bunları görmekten dolayı hayıflanıyorum, ya onların gönül âlemlerinde açılan yara nasıl kapanacak?”, diye ağlayarak üzüntüsünü dile getirmiştir.

Ancak şurası asla es geçilmemeli ve unutulmamalıdır: Hoca Efendinin bu muhacirlere gösterdiği yakınlık ve davranış, hiç şüphesiz, çoğu haksız ve suçsuz yere sürgün edilen bu insanların hükümete karşı duydukları kin ve nefreti azaltmıştır. Yani Hoca Efendinin bu sürgünlere yaptığı yardım, sürgünün onların gönüllerinde açtığı derin yaraları onaran bir merhem görevi görmüştür.

Hiç şüphesiz Hacı Veyis Hoca Efendiye bu güzel ahlâkı ve kâmil insan olma özelliğini kazandıran, Hz. Peygamber a.s.’in güzel ahlâkıdır. O, bunu öğrenmiş ve onun ahlâkını kendisi için de benimsemiş bulunuyordu. Ona göre bir insanın çok şey bilmesine, ayaklı kütüphane olmasına gerek yoktu. Önemli olan, kişinin dinden öğrendiği bir şeyi kendisi uygulayacak duruma gelebilmesidir.

Nitekim sahabe de böyle yapmıştır. Onlar Kur’ân’dan birkaç âyet öğ-

renirler; onların üzerinde düşünürler ve bu âyetlerin beyan ettiği hükümleri uyguladılar, sonra başka âyetleri öğrenmeye geçtiler. Demek ki, önemli olan âyetlerde beyan edilenleri uygulayabilecek duruma gelebilmektir. Nitekim İmam Şafii'nin "başka sure ve âyetler olmasa da Kur'an'dan yalnızca 've'l-asr' suresi inseydi insan olmak için bu bile yeterdi" dediği rivayet edilmiştir.

Hacı Veyis Hoca Efendi de Hz. Peygamber a.s.'in şu hadisini kendisi için düstur kabul etmiş ve onda olanları benimseyerek hayatı borunca bu hadisin gösterdiği istikamette yürümüştür. Hadis dokuz hasleti, yani güzel ahlâkı ön plâna çıkarmaktadır. Hadisin belirttikleri hasletler şunlardır: **1. Allah korkusu.** Mümin kişi ister yalnız başına bulunsun, ister toplum içinde olsun; daima Allah'tan korkmalı ve onun kendisini her an görüp gözetmekte olduğunu bilmeli ve bunu düşünmelidir. **2. Âdil olmak.** Kişi sakın olduğunda da ferah anında da öfkeli ve gazaplı bulunduğu anda da daima adaletli olmalı. Her zaman ve her yerde hakkı ve doğru olanı söylemeli. Bizde şöyle bir söz vardır: Yiğidi öldür, fakat hakkını yeme. Bir kimse başkalarından farklı görüşe, inanca sahip olabilir ve tamamen farklı düşünebilir. Bu durumda dahi ona düşen; onun hakkını yemeden doğruyu söylemektir. **3. İktisattan (orta yoldan) Ayrılma-mak.** Kişi ister zengin olsun ister fakir, daima israftan ve cimrilikten kaçınmalıdır. Her ikisi de kötü huydur. Güzel olan kişinin orta yolda bulunmasıdır. Bir kimse çok zengin olabilir, bu durumda da israftan kaçınması gerekir. Nitekim Hz. Peygamber a.s. "nehir kıyısında abdest alsak dahi, israf etmeden, yalnızca lâzım olduğu kadar su kullanmamız gerektiğini" bildirmiştir. **4. Kötülük edeni, zulmeden affetmek.** Zor, fakat önemli olan davranışlardan birisi de budur. Kendisine iyi davranmayan, hatta

zulme varan bir davranış sergileyen kimseyi affetmek çok güzel bir ahlâkın neticesi olabilir. Peygamber ahlâkı bunu gerektirir. Allah'ın da bizim her gün ne kadar kusurumuzu ve günahımızı bağışladığını bir düşünelim. **5. Gelmeyene gitmek.** Dinimizde önemli yeri olan güzel huylardan biri de sılayı rahim dediğimiz akrabaları ziyaret etmektir. Bunu geniş tutmak ve ister akrabadan, ister arkadaştan olsun, bize gelmeyi ziyaret etmek, ancak çok büyük bir hoş görünüm neticesi olabilir. Bu da güzel ahlâktandır. **6. Vermeyene vermek.** Bir kimse bizim çok ihtiyaç duyduğumuz bir anda ihtiyacımızı giderebilecek bir iyilikte bulunmayabilir; meselâ imkânı olduğu halde borç vermeyebilir. İşte o böyle bir duruma düştüğünde ona yardımı esirgememek de en güzel huylardan birisidir. Gerçek müminin böyle olması gerekir. **7. Kişinin konuşması zikir olmalı.** Mümin konuştuğu zaman faydalı şeyler söylemelidir. Aksi halde konuşmamalıdır. Kendisini ilgilendirmeyen, boş şeyler söylemek yerine susmak daha iyidir. **8. Susması tefekkür olmalı.** Mümin eğer konuşmuyor ve susuyorsa onun susması tefekkür olmalı ve güzel şeyler düşünmeli. Kendi durumunu düşünerek, varsa kötü bir huyu ondan vazgeçmenin yolunu aramalıdır. **9. Bakışı ibret almak için olmalı.** Mümin bir kimse bir şeye baktığında şu veya bu düşünce ile değil, ona ibret nazarıyla bakmalıdır.

Bu hadisin beyan ettiği hükümleri Hacı Veyis Hoca Efendide görüyoruz. O tam bir kemal sahibi ve iyi huylarla bezenmiş bir kimse idi.

Allah ona ve bugüne kadar ailesinden ahrete intikal edenlere rahmet eylesin; âmin.

Bu yazı Ali Ulvi Kurucu'nun Hatıralar-1 adlı kitabından derlenmiştir.

-SON-

“BİR KABİLENİN ÖLÜMÜ BİR ÂLİMİN ÖLÜMÜNDEN EHVENDİR”

Halit GÜLER

Diy. İşl. Emek. Başk. Yard.

Bilginler ve düşünürler, veliler ve şeyhler, devlet adamları ve komutanlar yani önemli ve güvenilir şahsiyetler, yaşayış şekilleriyle, eserleriyle ve hizmetleriyle, dönemlerindeki kimselerin verdikleri veya onlardan elde edilen bilgi ve belgelerle tarihe geçerler. Aynı zamanda ve benzer şartlarda yaşadıkları, çalıştıkları kimselerin görgüleri, tespitleri, hatıraları, anlattıkları ve bıraktıkları notlar bazı âlimlerin değerlerinin daha da artmasına ve itibârlarının daha da yükselmesine vesile olur.

Topluma mal olmuş âlim bir kişi, bir mucit, bir gezgin veya bir kahraman, bir edîp veya bir şâir eserlerini ortaya korlar, hatıralarını yazarlar, ilmî araştırmalara katılırlar... İslâm'da tevazu esas olduğu için bu işleri yaparken ve bu hizmetleri ifa ederken kendilerini övemez, kibir ve gurura kapılmaz, gösterişe pirim vermezler. Tarafsız ve âdil olmaya, objektif kalmaya ve müstağni davranmaya çaba sarf ederler. Kendilerini övemezler, varlıklarını olduklarından ve verdiklerinden daha fazla gösteremezler. “Şimdiye kadar hiç kimsenin yapamadığını biz yaptık.” diyerek övünemezler. Böyle bir iddia ileri sürmek onların inanç ve fel-

sefelerine, hasbî olma gayretlerine ters düşer.

İlim, amel ve güzel ahlâk sahibi kimseler, kendileri hakkında övücü bir şey söyleyemezler ve yazamazlar, ama başkaları onlar hakkında söyler ve yazarlar. Yapmış oldukları hizmetleri, ilmî yatırımları, savundukları değerleri, ilim ve hikmet yolunda verdikleri sabırlı ve faziletli mücadeleyi belgelerle ve şahitlerle bir bir sayıp ortaya dökerler ve tarihe geçmesini sağlarlar.

Onun için âlimlerin yetiştikleri ve yaşadıkları çevre, yetiştirdikleri insanlar, yakın dostları ve sohbet arkadaşları, ilmî tartışmaları ve bütün bunlara şahit olan insanların konuşurulmaları, söz konusu olan şahsiyetlerin eserleriyle eksiksiz ortaya çıkmalarını temin bakımından önemlidir.

Benim bu düşüncemi doğrulayan ve bu yıl vefatlarının sene-i devriyesi olan Konya âlimlerinden bazılarının durumunu kısaca dikkatlerinize sunmak istiyorum:

Hacı Veyis; 1935, Hadimli Mehmet Vehbi Efendi; 1949, Fahri (Kulu) Efendi; 1950, Hacı İsa Efendi; 1954, İmam-Hatip Okulundan hocamız Tahir Elliiki; 1955, Akşehirli Ahmet Efendi; 1956, Konya Müftüsü Abdullah Ulubay; 1959, Hacı Veyis Zade Mustafa Efendi; 1960, Hacı Haki Efendi; 1975, Bozkırlı Mustafa (Parlaktürk) Efendi; 1979 da Hakk'ın rahmetine kavuşmuşlar. Benim vefat tarihlerini dikkate alarak yaptığım bu sıralamaya göre; ilk Ahirete intikal eden Hacı Veyis Efendinin ölümünün üzerinden 75 yıl, son vefat eden Boz-

Topluma mal olmuş âlim bir kişi, bir mucit, bir gezgin veya bir kahraman, bir edîp veya bir şâir eserlerini ortaya korlar, hatıralarını yazarlar, ilmî araştırmalara katılırlar... İslâm'da tevazu esas olduğu için bu işleri yaparken ve bu hizmetleri ifa ederken kendilerini övemez, kibir ve gurura kapılmaz, gösterişe pirim vermezler.

kırlı Mustafa Efendinin ölümünün üzerinden 31 sene geçmiş. Şimdilik vefat tarihlerinin üzerinden geçen zamanı yıllarla ifade ediyoruz. Zaman ilerledikçe asırlarla ifade edilecekler ve maalesef bu ilgisizlik devam ederse biraz daha unutulmuş olacaklar.

Merhum hoca efendilerin yakınlarından, arkadaşlarından, hocalarından, ders ve rahle-i tedris arkadaşlarından, mahalle komşularından, görev yaptıkları camilerin cemaatinden, ders okuttukları ve yetiştirdikleri talebelerinden hemen hemen kimse kalmamış veya çok az kimse kalmıştır. Birinci derecede akraba olanlardan, kendilerini bizzat görenlerden ve sohbetlerine iştirak edenlerden bile çok az kimse kalmıştır. Hoca efendiler hakkındaki bilgi ve bilgelerin bir çoğu bu insanlarla birlikte bir daha görülemeyecek ve bulunamayacak yere gitmiştir.

Bizim gençlik yıllarımızda aile ve arkadaş sohbetlerinde bu merhum hoca efendilerin isimleri sık sık geçirdi. Akşehirli Hoca namıyla maruf Ahmet Efendinin vaazlarından örnekler verilir ve kürsüdeki heybetinden ve celâdetinden bahsedilirdi. Hacı Veyis Efendinin meşhur selâmı ve ilme olan aşkı anlatılırdı. Hacı Veyis Zade Mustafa Efendinin hizmet ehli bir kimse olduğu ve ilme çalışanları nasıl himaye ettiği söylenirdi. Sanki talebelere burs veren bir kurum gibi. Müftü Abdullah Efendinin Türkiye'nin sayılı âlimlerinden birisi olduğu ifade edilirdi. Bozkırlı Mustafa Efendinin çok zengin bir kütüphanesinin bulunduğu takdirle dile getirilirdi. Hacı Efendinin çok iyi Farsça bildiği ilim meclislerinde konuşulurdu. . Konya halkının bir çoğu bu hoca efendileri hiç görmediği halde, sohbetlerde isimleri çok geçtiği için tanır gibi olurlardı. Maalesef son yıllarda bu hoca efendilerin aziz isimleri ve hizmetleri sohbetlerde, aile meclislerinde geçmez ve konuşulmaz oldu. Acaba unutuluyorlar mı?

Konya'nın manevi mimarlarından Hacı Veyis Zade Mustafa Efendi sene-

lerdir ve özellikle adına yapılan cami ibadete açıldıktan sonra çeşitli kuruluşlar tarafından anılmaktadır. Her anma merasiminde söylenenler, bir sene önce söylenenlerin hemen hemen tekrarından ibâret kalmaktadır. Hoca Efendinin öğrencilerinin dışında ders arkadaşlarından ve İslâh-ı Medâris'te, hattâ İmam-Hatip Okulunda beraber çalıştığı idarecilerden, meslektaşlarından, köylerde beraber yardım topladığı dernek başkan ve mensuplarından hayatta kimse yok ki bu anma toplantılarına renk katsınlar ve onlar da dâvet edilip konuşturulsunlar. İş isten geçtikten, bazı kimselerin sayfaları dolup ömür defterleri kapandıktan sonra keşke şöyle olsaydı, böyle olsaydı, hatıraları tespit edilip muhafaza edilseydi demenin bir anlamı ve faydası yok. Çok iyi tanıdığımızı zannettiğimiz Hacı Veyis Zade Mustafa Kurucu Hoca Efendi hakkında sağlığında kendisiyle mülâkatlar yapılarak bir bilgi birikimi sağlansaydı belki şimdi karşımıza daha değişik bir sima ve şahsiyet çıkmış olacaktı.

Bu düşüncelerimi şu iki sebeple yazıyorum:

1. Hacı Veyis Zade Mustafa Efendiyi yetiştiren, yetiştirme şartlarını hazırlayan babası Hacı Veyis Efendi, maalesef oğlu kadar bilinmemektedir. Fahri (Kulu) Efendi ile Hoca Efendi arasındaki manevi alış veriş ve ilmî beraberlik çok sık, çok derin ve çok yaygın olduğu halde bu önemli özellik çok fazla hissedilmemektedir. Kapı Camiinin kürsüsüne çıkmamış ve o kürsüye çıkanlardan daha âlim ve fazıl kişiler bulunmakta ama kürsüye çıkanlar kadar tanınmamaktadırlar.

2. Zamanımızda değerli ilim adamları, akademisyenler, düşünürler, yazarlar ve araştırmacılar, edip ve şairler... bulunmaktadır. Geçmişten ders alarak hiç olmazsa onlar hayatta iken, çevrelerinin ilgi ve bilgisi canlı iken anlatılmalı, haklarında bilgi toplanmalı, ilerde tarihe ışık tutacak ve yardımcı olacak önemli bilgi ve belgeler

işe yarasın yaramasın kayda geçirilmeli. Bizdeki gelenek veya alışkanlık, hizmetleri ve hizmet erbabını, gönül adamlarını ölümlerinden sonra anma ve yüceltme şeklindedir. Konya'lı bir avuç aydın ve düşünür, bu âdeti tersine çevirmeye çalışmaktadır.

Konya'da münteşir günlük Merhaba Gazetesi Akademik Sayfalar ekinin editörlüğünü yapan araştırmacı-yazar M. Ali Uz ile akademisyen Ali Işık büyük bir gayretle bu işin doğrusunu oturtmaya çalışmaktadırlar. Haftada bir Çarşamba günleri Akademik Sayfalar ekini takip edenler bilirler ki; bazı özel sayılarla yaşayan bilgin, akademisyen, araştırmacı, güzel sanatlardan her hangi bir dalda eser ve ün sahibi kimseleri ilim çevrelerine tanıtmakta ve halkımıza takdim etmektedirler. Bir uyarı ve ikaz niteliğindeki bu hizmet, güzel ve faydalıdır. Vaktiyle şu anda hasretlerini çektiğimiz, hizmetlerine ve ömürlerine hayranlık duyduğumuz hoca efendiler hakkında sağ oldukları dönemde bu yapılmış olsaydı, şu anda onlarla ilgili tarihî bilgi ve tablo daha dikkat çekici olacak ve örnek alınacak parlaklıkta ortaya çıkacaktı. En azından zihinlerde kalacak ve toplumdaki rehberlik görevlerini sağlıklarında olduğu gibi devam ettirmiş olacaklardı.

Geçte olsa yazar ve araştırmacı Av. M. Ali Uz'un öncülüğünü yaptığı bir ekip, zaman zaman merhum hoca efendileri ölüm yıl dönümlerinde anma, anlatma, anılarını, prensiplerini, ahlâkî üstünlüklerini aramızda yaşatma kararı almıştır. Geçmişî hatırlama, Konya kültürüne ve manevi hayatına hizmeti geçenlere vefa borcunu ödeme yönünde önemli bir gelişmedir.

Bir ilim ve medeniyet şehri olan Konya'nın, manevi hayatında rol oynayanları, ahlâk ve kültürüne hizmet edenleri ortaya koyacak, insanların ahlâk ve fikren yükselmesinde hizmeti geçenleri gündeme taşıyacak bu anma toplantıları, halkımızın ilgisine maz-

har olduğu takdirde basılacak eserlerle de belgeli ve kalıcı hale getirilecektir. Konya kökenli büyük insanların hizmetleri ve eserleri dejenere edilmeden Konya'mıza has üslup ve tavrıyla bu günlere kısmen taşınmıştır. Bizim görevimiz onları yaşanmaz ve konuşulmaz insanlar olmaktan çıkarıp, halkımız tarafından örnek alınması gereken ahlâkî meziyetlerini, ilmî gayretlerini, gece gündüz demeden irşat görevinde bulduklarını ve hasbî gayretlerini ortaya koymaktır. Bu günlerde Hacı Veyis Efendi, Hacı Veyis Zade Mustafa Efendi, Fahri (Kulu) Efendi, Tahir Elliki Hoca Efendi, gelecek aylarda da bu kervanın aşk derecesinde bağlı takipçileri anılacak ve anlatılacaktır.

Böyle davranmak, aşağıdaki hadîs-i şeriflerle âlimlerin değerini ortaya koyan Peygamber Efendimizin sanki bize bir vasiyetidir: Aşağıdaki ayet mealinden sonra hadîs-i şerifleri gözden geçirelim.

"De ki; hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?" (1)

"Bir kabilenin ölümü, bir âlimin ölümünden ehvendir." (2)

"Kıyamet gününde âlimlerin mürekkebi, şehitlerin kanı ile tartılır." (3)

"Âlimler, peygamberlerin vârisleridir." (4)

"Bilgin olan mümin, ibadet eden müminden yetmiş derece üstündür." (5)

Bu işe soyunanları candan destekliyor, hizmeti geçenleri tebrik ve takdir ediyoruz. Anma programlarına konu olan merhum zevatın ruhanîyetlerine sığınarak ülkemizin, ilmin ve tekniğin her dalında ileri gitmesini temenni ediyoruz ve istiyoruz.

1- Kur'an-ı Kerim, Zümer Suresi, Ayet; 9.

2- Taberânî Ebu'd-Derdâ'dan rivayet edilmiştir. İbn Abdülberr, Ebu'd-Derdâ'dan rivayet edilmiştir.

3- Ebû Davud, Tirmizi, İbn Mâce ve İbn Hibbân, Ebu'd-Derdâ'dan sahih senetle rivayet etmişlerdir.

4- İbn Adıyy, Ebu Hurene'den.

Bir ilim ve medeniyet şehri olan Konya'nın, manevi hayatında rol oynayanları, ahlâk ve kültürüne hizmet edenleri ortaya koyacak, insanların ahlâk ve fikren yükselmesinde hizmeti geçenleri gündeme taşıyacak bu anma toplantıları, halkımızın ilgisine mazhar olduğu takdirde basılacak eserlerle de belgeli ve kalıcı hale getirilecektir.

“KONYA’NIN ZİYASI” AHMET ZİYA EFENDİ

Şeyhzade Ziya Efendi adıyla tanınan, Konya’nın yetistirdiği dünya çapında meşhur, âlim bir zattır. Konyamızın manevi mimarlarından hem müderris hem mutasavvıf (zülce-naheyn) olan ender şahsiyetlerden Muhammed Bahaeddin Efendinin mumtaz üç oğlundan birisidir. Aile aslen Bozkırlıdır Konya’ya 1862 yılında göç etmişlerdir, Bozkır o yıllarda Çavuş’ ta metfun Memiş Efendinin manevi eğitimi sayesinde bir ilim ve irfan ocağı hüviyetindedir. Bahaddin Efendi de Memiş Efendinin en meşhur çocuklarındandır.

Hacıfettah mezarlığında metfun Bahaeddin Efendi Konya’yı teşriflerinden sonra Bekir Sami Paşa Medresesi başkanlığını yapmış aynı zamanda Nakşibendi- halidiye tarikatının şeyhi olarak hizmette bulunmuştur. Bahaeddin efendinin üç oğlu; Konya mebusu Zeynelabidin Efendi, Müderris Rıfat Efendi ve şair, müderris Ziya Efendi de kendinden sonra hem medrese hem de tekke ocağını başarılı şekilde devam ettirmişlerdir. Öyle ki Bekir Sami Paşa Medresesini “İslah- ı medaris-i islamiye” adıyla bu günün modern üniversitesi hüviyetine dönüştürmüşlerdir.

Ziya Efendi tahsilini, öncelikle babasından ve amcası Hasan Kutsi Efendi’den almıştır. Ayrıca İstanbul’da da eğitim görmüştür. Arapça, Farsça ve Fransızca’yı çok iyi derecede öğrenmiştir. Aldığı dersler arasında bulunan kozmoloji, fizik ve kimya derslerini medresede ders olarak da okutmuştur. Keskin bir zekâya sahip olan Ziya Efendi aynı zamanda kütüb-i sitte hafızıdır.

Ziya Efendi: İsalah-ı medaris’te ve mekteb-i Hukuk’ta hocalığının yanın-

da, birçok son müderrisinin aksine kalemi elinden hiç bırakmamıştır. Yirmiyeye yakın eseri olduğu söylenmektedir. Ziya Efendi yalnız bilimsel alanda yazmamıştır. İkinci meşrutiyetle birlikte Konya’da yayımlanmaya başlayan Anadolu ve Hakyolu gazetesinde yazarlık, İntibah Gazetesinde başyazarlık yapmıştır. İntibah gazetesini çıkarma maksadını Ziya Efendi şu şekilde izah eder: “**Hakkını müdafaa için evvela lisanıyla ve onun terecüman-ı bülent-avazı olan kalemiyle çalışmaktır. Bakınız ki her mütemeddin kavmin sunuf-ı muhtelifesinde naşir-i efkâr olarak birçok gazeteler çıkar bunlarla da pek çok işler görülür gazetesi olmayan herhangi bir kavim dilsiz bir kavim demektir. Böyle lisanı bulunmayan söz söylemeye muktedir olmayan bir cemaat nasıl olur da ihtiyacını temin, hukukunu müdafaa edebilir. En münsif ve en mürüvvetkar bir kuvvetin karşısında olsa bile istifa-yı hukuk edemez. Çünkü söyleyemez derdini anlatamaz, beyhude yere homurdanır durur. Hatta işini sözle bitirmek mümkün iken dilsizlik yüzünden silaha sarılır. Bundan faide yerine mazarrat görür. İşte bu haldir ki memleketimizi pek büyük musibetlere uğrattı. Daima memlekette bir ekalliyet, azim bir ekseriyeti bu ekseriyetin fikir ve kanaatına riayet etmeyerek idare etti. Velhasıl baş bedene uymadı. Kafa bir türlü şart-ı hayata, cesede onun zıddı diğer bir şart-ı hayata tabi olarak yaşamak istedi. Bu ise kavanin-i ilahiye ile kabil-i tatbik olmadığından bi’netice başı başka bedeni başka olan bir mahlûk-ı garip de zaaftan zaafa**

uğradı ve hâlâda kendini kurtaramadı. İdare eden ekalliyet idare edilen ekseriyetin fikir ve kanaatı hilafına ister bilerek, ister bilmeyerek hareket ettikçe bir şemme-i hülasa nail olmak gayr-ı kabildir. Zannolunduğu gibi memleketimizde bir efkâr-ı umumiye yok değildir. Bilakis pek kavi ve muannit surette mevcuttur. Fakat mevcudiyetini izhar edecek vasıttan mahrumdur. O da bugün ihtiyacat-ı medeniyyenin en mühimlerinden biri olan gazetedir. Biz bu vazifeyi âcizane ifade etmek üzere “İntibah” ıımızı neşre cüret ediyoruz.”

Medreselerin iş göremez halde olduğu ve kapatılması gerektiği tezine karşı, medreselerin ıslah edilmesi gerektiği fikrini savunan Ziya Efendi ve kardeşleri bunu fiili olarak ispat etmişlerdir. İslah-ı medaris; matbası, kütüphanesi, konferans salonu, laboratuvarı, yabancı dil eğitimi ve ileri görüşlü bakış açısıyla dikkatleri üzerlerine çekmiş, Şeyhülislam Mustafa Sabri Efendi bu medreseyi incelemiş “adeta ruhum yandı” diyerek çok beğenmiş ve oğlu İbrahim’i tahsil için buraya göndermiştir. İslah’ta öğretimden çok eğitim-terbiye ve öğrenciyi şahsiyetli kılmaya yönelmiş bir ahlâk ve edep sahibi kılma çalışması olarak uygulanmıştır. Burada yetişen öğrenciler daha sonraki yıllarda imam hatiplerin temelini atmışlardır. Ziya Efendi’nin İslah’taki talebelerinden birisi olan İbrahim Hakkı Konyalı bu medrese hakkında şu değerlendirmeleri yapmaktadır. “**Umumi harp ve sonraki siyasi ve zararlı mücadeleler bu müesseseyi yıkmaya idi, Türk yurdu garbın bütün maddi tekâmüllerini kabul etmekle beraber, tam manası ile şarklı ve yerli kalan bir darulfünuna sahip olacaktı.**”

Sırf dinî hassasiyet ve kaygılarla hareket eden İslah hareketi, halifenin fetvası ile padişahın farklı uygulaması arasında sıkışıp kalmış, davası uğrunda mücadele edecek yeterli güç ve imkan bulamayınca da kapatılmaktan, kurtulamamıştır. İslah kapatılmış, Rıfat Efendi bilâ muhakeme idam edilmiş, Zeynelabidin Efendi, Ziya Efendi ve

aile göç etmek zorunda kalmışlardır. Medreselerin kapatılması, ezanın Türkçeleştirilmesi ve hacca gitmenin yasaklanması bu kaygılarının bir tezahürü olmuştur. Bu sonuç onlar için hiçbir zaman düşmanlığa dönüşmemiş, buldukları ortamlarda Türkiye aleyhine olacak girişmelere olumsuz yanıt vermişler ve bu ülkenin başında gezen bulutların geçici olacağı fikrini telkin etmişlerdir.

Vefatından önce Devlet-i Aliye-i Osmaniye’nin yıkılmasından sonraki yıllarda Mekke’de toplanan İslâm âlimleri onu Sadaret makamına getirmiş bu da onun ilmi otoritesini tescil etmiştir. Ziya Efendi, 1339/1923 yılı Ramazan bayramı haftasında Mekke’de güneş çarpası sonucu hastalanıp vefat etmiş, Mekke Şerifi Hüseyin kendisi için hazırlanmış olduğu kabre Seyyid ve Şerif olduğunu kabul ederek Ziya Efendi’yi defnettirmiştir. Allah rahmet eylesin onun gibi daha nice âlim ve fazıl insanları ülkemizden eksik etmesin.

Edebiyatla da ilgilenen Ziya Efendi Türkçe, Arapça ve Farsça müstesna şiirler yazmıştır. “Kaside-i Ziyaiyye” si en meşhurlarındandır. Öyle ki yıllarca dillere pelesenk olmuş, hatta bestelenerek de okunmuştur. Bu kasidenin Veli Sabri Uyar Defterlerinden Arapçasını ve İlhan Armutçuoğlu tercümesini yazımız ekinde takdim ediyoruz.

KAYNAKLAR:

- Abdullah Fevzi Efendi, Devlet-i Aliyye’nin niza-ı ahiri, Koyunoğlu Kütüphanesi d.no: 7266 de kayıtlı yazma eser,
Veli Sabri Uyar Defterleri Koyunoğlu Kütüphanesi d.no:15201 kayıtlı yazma eser,
İbrahim Hakkı Konyalı, Karaman Tarihi, İstanbul 1967
Mahmut Sural, Elli Yıl Önceden bu yana her yönüyle Konya, Yeni Konya, 11 Eylül 1975
Caner Arabacı, Konya Medreseleri, Konya 1989
Mehmet Ali Uz, Konya Âlimleri ve Velileri, Konya 2004
Mehmet Eminoglu, Memiş Efendi Hazretleri’nin Tarihçesi, Konya 2007
Ali Osman Koçkuzu, Paşadairesi, Konya, 2004
Mehmet Ali Uz, Hacıveyiszade Mustafa Efendi ve ailesi, Konya, 2008
10.Ahmet Çelik – İsmail Bilgili, Muhammed Kudsi el-Bozkırı, Konya 2008.

- قونية كرسى - ارمه سينا امريك قصيده لى -

الموسم من سينا بالله ان ترد
سلم نواه شمع الملعوب متصبا
ان دام ماى من الحرام واليد
القلب في وجه والسوقه يفر من
لو صحت سوما الى سواك يا امير
لم تعلموا طمانا شمس الارحمة او
تجعل العين شربوه الدعوى لما
او بالفتون صون قوه مبدلة -
ورثما في حوالى العين يعنى
يا قوم الى صريح الحب ذوق
وامسح الترت وجهك زيجردى
ابى الشفاعة من ذاك النبي اذا
هبت عنك وعيد الاربع نقت
يرثا في قلبى واد القوم لكن انا
فامن بلطف واجنان ومدمة
انت الذم عم كل الخلة نا بله
لما ترفند الدنيا لك انفتحت
فانصر لعبيد ردى بالموتفات لما
الى بما اقررت نفسى توشوشى
فعلت من حل عصبان بباريه
من لى بما اتسبت نفسى سوال ايا
اذا عطشت عدا من حرم مضمين
عليك مانا في في القطن الهم ونا
وما ترم اطباء وصا في جوى

مدينة لطيف الما هيد الامه
مقدار بنت البرى اوزيد وزيد
يلتج قوارى لما يلقا و من لم
ما هت من طيبة رخي الى عند
من حرمهم زعم القذالك من قند
ترسوا محمد بصحيف فادى
زفرت في الرىو الشخب بالبر
على محماد مندا الحب اللد
عالمه يقذف عين اسند بالزبد
رعوا اذ صده في العنان دابند
انك على ما يدك قدمت بعد
لم يتقح احد يا مال والوكيد
يا سيدى يا رسول الله خذ بيدى
امن مسوحا في المرهد كالايد
واشفع لنا ياسى الله يا سمد
بعود اجوده بن ريب ومن بغير
عيا لى اللفر واجابت طارشد
نصرت من رينا في البند والواهد
على شفا حروف صا في فخذ عصبى
ولم انت لىنى ام ام لم تليد
في حل نانية رخرى و مقيد
قد يا صبا ان هذا لورى فرد
سا في النقام صلاة الواحد الصمد
عذارى مجزى السجع والهد

اجوده بعد

وَمَا تَرْجُو دَفْعَ الْعَاصِيَيْنِ وَمَا
 صَدَّقَ عَلَيْكَ مَا يُضَيِّقُ الرِّجْمَ بِنَا
 وَاللَّيْلِ وَالصَّحْبِ وَالْإِنْبَاءِ طِبْرِهِمْ
 ثُمَّ مَضَاهُمْ مِنْ سُورَةِ الرَّحْمَةِ
 إِنَّا عَجَزْنَا عَنْ الْإِعْصَابِ بِالْقَدْرِ
 وَأَخَذْنَا إِلَهُنَا بِالْحِزْبِ الْأَمِيدِ

- مرسوم حيا اوندك قصيده لامه سي -

وَيُدْعِيهِ مَا نَأَى وَمَا طَانَ بِاللَّيْلِ
 وَبِزَيْمٍ مَنِيْرًا جَمْعًا بَعْدَ جَمْعٍ
 فَزَادَ نُورًا وَسَطْرًا حَقًّا مَطْلَبِ
 نَفْسَانِ قَوْمٍ بِالْعَنَادِ مَلِكِ
 وَكَمْ مَا هَرَوَ بِالْأَدَى وَالنَّقْوِ
 يُعَاجِزُ لَدَا وَإِثْقَالًا بِالْحَمْدِ
 شَادَ عَلَى السَّرْحِ الْقَوْمِ الْمَدْلِ
 فَكَمْ بَيْنَ مَصُورٍ وَضَلَكِ مَغْلِكِ
 وَسَقَا عَلَى جُرْدٍ بَعْدَ وَزَيْلِ
 بِحَرْدٍ جِهْرٍ وَالنِّضَالِ بِمَقُولِ
 بِرَهْدِ الْفِي مِنْهُمْ نَفْطَلِ وَمَقُولِ
 فَكَمْ مِنْ هَيْبِ أَوْ حَرْدِ مَقُولِ
 لَهْوِ لَيْسَ يَجْدِي وَكُهُونًا مَقُولِ
 دَرَقَانِيكَ مِنْ زُرِّ حَيْبِ مَقُولِ
 سَدَدٌ مِنْ هَدَاكُمُ بِالْه مِنْ مَقُولِ
 وَهَلْنَا بِفَضْلِكَ لِمَدِّ مَقُولِ
 لَأَنَّهُ رَطْبٌ بِرَبْوَةٍ مَقُولِ
 وَتَرْبُوعَةٍ دَمْعًا فَاحِشًا عِنْدَ مَقُولِ
 فَيَعْمَلُ فِي التَّعْظِيمِ أَعْمَالِ مَقُولِ
 فَيَصَالُوا عَلَيْنَا حَسَدًا مَقُولِ أَهْلِ
 دَكَايِيدِ صَحْرَةِ السَّبْلِ مِنْ عَلِ

لَهْوًا مَجْمَعًا بِدَوِّ تَمَّ بِجَلْوٍ وَيَعْنَى
 فَرِهْنَا مَنِيْرًا الْفَرِيغُوعِيًّا صَاحِبًا
 كَذَا الْبَدَى بِدَوِّ كَالْقَلَامَةِ أَوْلَى
 وَهَذَا رَسُولُ اللَّهِ قَدْ قَامَ دَعِيًّا
 دَعَاكُمْ إِلَى الْحَوَّةِ الصَّرْحِ وَقَاوِي
 وَلَا يَزَالُ يَدْعُوكُمْ وَإِنْ مَقْصُرُ
 وَصَدَّقَهُ قَوْمٌ كَرَامٌ أَعْتَرَهُ -
 وَعَقَّبُوا عَلَى صَهْدِي الرَّسُولِ وَصَابِرُوا
 وَمَا زَالُوا وَالْمَوْتُ يَسْهُو حَيْثُ لَمْ يَمُوتُوا
 وَزَيْلًا عَنِ الدِّينِ الْمَبِينِ وَمَا أَلْوَا
 وَمَا زَالِ قَوْمٍ مِنْ أَوَّلِ الْعَالَمِ قَائِمًا
 وَقَدْ وَرِثُوا مِنْ غَدْرِكُمْ وَمَصَابِرِكُمْ
 فَمَا الْمَجْدُ إِلَّا ذَاكَ لِأَخِي عَرَّةُ
 لِرَهْمَتِنَا بَلِيغًا لِيَسْمَى مَنَارِيًا
 وَأَعْطَى لَنَا الرِّبَّ الْمَجِيدُ بِفَضْلِهِ
 فَلَمَّا اقْتَعَدْنَا صَهْوَةَ الْعَزِّ وَالْعَلَى
 وَصَلْنَا بِعَضْبٍ لَيْسَ يَنْبُو وَيَلْتَوِي
 وَسَمَاءُ تَحْسِي قُوَّةَ هَامٍ لَدُونَا
 لَمَنْ كَانَ نَزْرًا لِرَبِّكَ عَدُونَا
 تَمَرُّهُ الْبَادِ الْمَلَأَمِ تَعْظِيمًا
 وَلَكِنْ كَهْوْنَا عِنْدَمَا كَامَسُوا لَنَا

KASİDE-İ ZİYAYİYYE

Uğrarsan Medine'ye Allah için ey saba!
Sun Habib-i Huda'ya benden de bin merhaba.

Divan durup önünde sunarken selâmımı,
Arzın nebatlarınca arz et ihtiramımı,

Eyvah sürerse böyle hirmanım hem hasretim!
Gönlüm yanar bu gamla, büyür derd ü mihnetim

Şevkin sürükledikçe kalbim muttasıl yanar;
Estikçe taybeden bana bir şemme ruzigar.

Varmaya huzuruna şevk ile feryat etsem,
Cehlinde kınayanlar, derler bunamış adam!

Gönlümü bilmediler hayli muzdarip yine,
Azm ü sefer edince ehibba Medine'ye

Gözlerim iki pınar, yaşlar aynı leali,
Fasl-ı bahar içinde sanki dolu misali.

Yahut çorak toprağa sağnak yüklü yağış;
Gözlerden çehrem üzre sel gibi coşkun akış

Gözyaşları andırır bazı reng-i laleyi,
Şiddetlenip tortusun hamrın attığı gibi.

Kavmim! Cünun-ı aşk ile ben hastayım meğer
Kumlarda yuvarlanayım bir terk edin yeter.

Yüzüm sürüp toprağına hayru'l-halaikin
Yok aziğim yarına, ağlayım için için!

Ol günde faydası yok ne malın ne evladın
Şefaatin umarım Server-i Kâinatın.

Kervan kalktı ben yine mahbusum, muzdaribim,
Elimden tut Ya Rasülallah! Ya senedi .

Kavmin peşinde hıçkırım bir boğuk gibi,
Hıngıldarım beşikte debrenir çocuk gibi

İhsan u lütfunu hem, kerem bahşedip bize
Ya Nebi ya Senedi! Şefaata hepimize.

Sensin atası halkı baştan başa kuşatan
Ümitle koşuşuyorlar, yakından hem uzaktan

Dünya şeref bulunca vücudunla ey emin!
Kovdu küfrü zulmeti o hidayet güneşin.

Nusret eyle kuluna gark-ı kebair yine
Nusret etti rabbimiz sana Bedr ü Uhut'ta

Vesvese verip nefsim, haddi aştı günahım.
Kenar-ı nardayım ah! Tut kollarımı şahım!

Hep masiyet işledim tövbe de edemedim
Bir de nolaydı anam doğurmayaydı dedim

Nefsim tuğyan ettikçe kime şekva edeyim?
Hiç senden özge var mı? melceim, mutemedim!

Mahşerde susarsam ateş-i masiyetimden
Kevserim işte Ziya. İç ve kan serinle de .

Behaim koşuştukça hep kuşlar, şevk ile aleddevam
Hazin bülbül sec' ile feryat ettikçe müdam.

Gözyaşı âşıkların, sanki selsebil misal
Arttııkça pür- hararet, coştukça aynı zülâl.

Salatü selâm ona, rızana erdir bizi
Sayılara sığmayan lütfun ile ilâhi.

Ehl ü beyti Tabiin, hem dahi Ashabına
Rahmet eyle akıbette, bizi şad et Rabbenal!